

Vojko Gorjanc
 Filozofska fakulteta v Ljubljani

UDK 886.3.09 Kastelic B. B.
 UDK 82.08-993

Pornografsko in erotično v prozi Branka B. Kastelica

V članku¹ bomo poskušali žanrsko definirati pornografsko literaturo in pogledati, v kolikšni meri deluje kot povsem samostojen sistem. Teoretična izhodišča bomo primerjali z uresničitvijo v besedilih Branka B. Kastelica.

1 Poskus žanrske definicije pornografske literature

1.1 Pornografsko besedilo. Za izhodišče nam bo sistem pornografskih besedil² I. Cesarja, ki pravi da je idealen primer takšnega sistema tisti, v katerem mora *vsak v vsakem ob vsakem času, na vsakem kraju in na vsakršnen način opraviti spolni akt* (vse poudaril V. G.). Tako nas bo zanimalo: kdo (osebe), kje in kdaj (prostor in čas), kaj (dogajanje) ter kako (način).

S. Sontag pravi, da je vse, kar se v pornografskih besedilih dogaja, posledica spolnih procesov.³ Dogajanje v pornografskih besedilih je torej osredotočeno na spolni akt oziroma nizanje le-teh, torej na samo spolnost kot niz spolnih srečanj. Tako nizanje spolnih aktov drugega za drugim vodi v ponavljanje, le-to pa, da ne bi ostalo pri neprestanem ponavljanju istega, teži k spremembam (Cesar 1988: 1066-1067). Sprememba znotraj sistema avtomatično pomeni spremembo v spolnem procesu. Različnost je dosežena predvsem z različnimi položaji v spolnem aktu, različnimi vrstami spolnega akta (homoseksualnost, biseksualnost, sadizem, incest) (Cesar 1988: 1066) in dodajanjem številca sodelujočih oseb. Vključitev dodatne osebe v spolni akt v dvoje poteka največkrat preko voajerja (lahko tudi voajerjev), ki se kasneje vključi (vključijo) v spolni akt. Raznolikost se seveda z dodajanjem oseb povečuje, lahko pa je že v izhodišču skupina, pripravljena za delovanje. Čeprav je v središču dogajanja človek, je spolnosti podrejeno prav vse, tako da se različnost spolnega akta razširja tudi z vključevanjem živali, rastlin in stvari. Celoten mikrokozmos dogajanja z vsem, kar se v njem nahaja in dogaja, je v celoti podrejen samo spolnosti. Vsem sestavinam mikrokozmosa se funkcija spremeni tako, da lahko vstopajo v dogajalni sistem, ki je le niz spolnih procesov. Po idealni logiki dogajalnega sistema bi se morali spolni odnosi vzpostaviti med vsemi osebami ali vsaj vsemi tipi oseb (Čolović 1990: 218).

Razširitev možnosti kombiniranja zahteva tudi razširitev kroga udeležencev. Da je tudi tu dosežena večja raznolikost, je potrebno izbirati osebe, ki so različne starosti, rase, polti, rasti, družbene pripadnosti, izobrazbe itn. (Cesar 1988: 1067). V pornografskem besedilu so pri tem najpomembnejše fizične lastnosti oseb: velikost, barva, vonj, vlažnost, trdnost in druge lastnosti

¹ Članek je del diplomske naloge z naslovom Pornografija v literaturi kot preplet erotičnega in pornografskega sistema (ob besedilih Branka B. Kastelica). Mentor doc. dr. Miran Hladnik.

² Tako temeljne žanrske značilnosti pornografske literature imenuje I. Cesar v članku Pornografija kot besedilo (sistem pornografskih besedil), Sodobnost (11/1988), 1063-1078. Ker se nam zdi poimenovanje primerno, ga uporabljamo tudi mi.

³ Citirano po članku, navedenem v op. 2.

posameznih delov telesa, predvsem spolnih organov. Ti podatki o osebah imajo podobno funkcijo kot podatki o družbenem statusu, politični orientaciji, izobrazbi ipd. v klasičnem realističnem romanu (Čolović 1990: 220). Fizični opis se največkrat zoži prav na te detajle, s povečevanjem števila udeležencev pa se osebe, ki niso v centru pisateljeve pozornosti, reducirajo na dele telesa, največkrat spolne organe. Z redukcijo postanejo anonimni spolni organi akterji mnogih pornografskih prizorov. Ko jih ni dovolj, se jih zamenjuje s priročnimi sredstvi, namenjenimi nalašč za to dejavnost ali tudi ne (Čolović 1990: 221; Charney 1981: 3). Tej nasprotna lastnost pornografskega besedila je pornografska ekstenzija. Kot akterji posameznih prizorov se poleg spolnih organov pojavljajo tudi drugi deli telesa. Poleg spolnega dejanja v ožjem smislu in substanc le-tega dobivajo spolnostno funkcijo tako rekoč vsi deli telesa in substance, ki jih telo izloča: kri, znoj, slina, plini, izpljunki in iztrebki (Čolović 1990: 221-222). Pornografsko besedilo tako pravzaprav ukine subjekt, takrat ko ne gre v to skrajnost, je njegova subjektivnost tako zožena, da kot osebnost obstaja v omejeni obliki, in sicer le kot spolni »junak«. Pri ohranjanju subjekta pa za pornografsko besedilo velja, da največkrat lahko govorimo le o enem subjektu, ki se mu vsi ostali podredijo tako, da postanejo objekti njegovega spolnega poželjenja.

Ker je interes pisca posvečen predvsem dogajanju, je prostorsko-časovna lokacija le kulisa dogajanja samega. Četudi se včasih zdi taka lokacija zgodovinsko utemeljena, je s stališča pornografske imaginacije nerelevantna in ne vpliva na dogajanje samo (Čolović 1990: 214). Potek spolnih aktov je povsem neodvisen od prostora in časa, v katerem se dogajajo, prostorsko-časovna lokacija le razbija osnovni tok dogajanja. Le-to je v tolikšni meri prevladujoče, da je za njegovo uresničitev največkrat izbran strogo omejen prostor (hiša, soba, ječa itn.), znotraj njega pa se poskuša optimalno uresničiti ostala sistemska določila. Vendar je zaradi majhnega števila sredstev, s katerim razpolaga pisec pornografskega besedila, lahko prav izbira prostora in časa tista, ki razbije enoličnost dogajanja, hkrati pa omogoča tudi vpeljavo zanimivejših oseb, ki pa vse ostajajo vedno v žanrski funkciji.

Prikaz spolnosti v pornografskem besedilu je slika ene same golote, brez sugestije, brez kakršnekoli čustvenosti. Prav taki postopki so ustrezno sredstvo za izzivanja spolnega vzburjenja bralca. Poleg osnovne rekreativne funkcije je hote ali nehote njena funkcija tudi provokativnost. S tem ko ustvari lasten sistem, ki ni vezan na religijo in moralo, ruši tabuje, se marsikdaj vrača v predkrščanski svet in pomeni s tem opozicijo krščanskim dogmam, ki prav na področju spolnosti ostajajo v svetu srednjeveškega dogmatizma. Ker je predvsem religija določala meje nezakonitega na področju spolnosti, je prihajalo v zgodnjih pornografskih besedilih (16. stol.), pa tudi kasneje, velikokrat do združevanja spolnosti in religije ter tako provokativnosti pornografskih besedil predvsem s povzratitvijo pornografskih prizorov v religiozna okolja (Darnton 1994: 29, 30). Predvsem s svojimi manj ekstremnimi besedili pornografija odpira svet, kjer v spolnosti lahko iščemo tudi našo srečo kot elementarno pravico, svet, kjer se lahko odrešimo vsiljenega sramu, spolnost je priznana kot osnova in sestavni del uživanja življenja (Čolović 1990: 6).

1.2 Razmerje med pornografskim in erotičnim besedilom. Popolna uresničitev sistema pornografskih besedil pravzaprav vodi v pornoutopijo, kjer so vsi moški stalno in v neskončnost potentni, vse ženske vedno voljne in željne, vsakdo je vedno pripravljen za rekreacijo z vsakim (Charney 1981: 8). Da se temu izognejo, pornografska besedila največkrat nastajajo kot kombinacija pornografije in erotike. V večini pornografskih besedil se tako kažeta dva sistema, pornografski in erotični (Cesar 1988: 69).

I. Čolović pravi, da je naravna osnova erotike seksualnost, le-ta lahko spelje le na funkcijo razmnoževanja, erotika pa označuje samo človeku lastno iskanje izkustev, ki so zasnovana na seksualnosti, vendar neodvisno od njene osnovne funkcije. Nadalje ugotavlja, da sta erotika in ljubezen isto, vendar je s socializacijo prišlo do ožjega razumevanja erotike, in sicer kot izkušnje ljubezni v sferi telesnega. Tako je erotična tista književnost, ki je osredotočena na izkustvo ljubezni, katere ekran je telo. Erotično književnost pa od pornografije loči predvsem glavni cilj pornografske

književnosti, to je spolno vznemirjanje bralca, medtem ko je estetska funkcija te literature drugotna. Pornografijo postavi v službo telesnega, erotiko pa v službo estetskega uživanja (1990: 5).

M. Charneyju so termini pornografska, obscena, seksualna in erotična literatura sinonimi, odvisni predvsem od vrednostnih ocen in razredne pripadnosti posameznega uporabnika. Še posebej nerad uporablja termin pornografija, ker je obremenjen z moralnimi predsodki, izogiba pa se tudi ostalim in največkrat uporablja termin seksualna imaginacija. Kot nujno stimulacijo erotične imaginacije pa navaja skrivnost (1981: 2, 5). Govori tudi o pogledih nekaterih literarnih ustvarjalcev, izmed katerih izpostavljamu mnenje. A. Robbe-Grilleta, ki razliko med pornografijo in erotiko izrazi v enem stavku, ko pravi, da je pornografija erotika drugih (1981: 1).

I. Cesar pri razmejevanju pornografije in erotike uporabi predvsem razmišljanja R. Barthesa. Erotiko označi kot govor z namigovanjem, torej govor, ki stvari ne izgovarja do kraja in krepi pričakovanja. Dvoumno, privlačno, zadržano, to je erotično. Tudi on pri razlikovanju upošteva vpliv na bralca. Erotika, pravi, vzbuja domišljijo, pornografija pa telo. V pornografskih besedilih ni prostora za namige, ampak je vse zreducirano na pornografske operacije v vseh njihovih možnostih (1988: 1069).

Ob upoštevanju sistema pornografskih besedil bi lahko dodali še nekaj tipoloških razlik. Osebe erotične literature so in vedno tudi ostajajo subjekti, ki vstopajo v spolni akt enakovredno. Pomembno je torej obojestransko (ena od tipoloških razlik je tudi zmanjšanje števila sodelujočih oseb v spolnem aktu na dve) uživanje spolnosti. Z erotičnim namigom in čarom zapeljevanja ter vsem, kar pred spolnim aktom sledi, se v erotično literaturo vrača čustvenost. Ker v središču dogajanja ni samo spolnost, sta način spolnega akta in kombinatorika v procesu spolnosti veliko manj pomembna kot v pornografiji.

1.3 Besedišče v pornografskem besedilu. Tudi za pornografijo značilno besedišče izhaja iz sistema pornografskih besedil, predvsem dogajanja in redukcije oseb na spolne organe.

Pri kratkem pregledu za pornografijo značilnega besedišča nam bo kot gradivo služilo besedišče z oznako vulgarno iz prvih treh knjig Slovarja slovenskega knjižnega jezika (dalje SSKJ),⁴ nekaj primerov bo tudi iz četrte in pete knjige.

Ker je način prikazovanja spolnosti v pornografskih besedilih neposreden, je takšno tudi besedišče — tudi tu je sugestivnost lastnost erotike. V SSKJ med besediščem z oznako vulgarno izstopajo izrazi, ki po definiciji sodijo v pornografsko besedilo. To so izrazi za spolne organe (*kurec, pička, pizda*), izločanje (*curati, scati, srati*) in izločke človeškega telesa (*drek, sranje, prdenje, prdec*), spolno udeleževanje (*fukati, jebati*), prostore, kjer se javno prodaja ljubezen (*ciparna, kupleraj, kurbišče*), in prodajalke le-te (*kurba* (z oznako slabšalno še *candra, cipa, flajdra*)).

Besedišče z oznako vulgarno je največkrat že v prvotnem pomenu označeno tako, redko je tako besedišče označeno drugotno.⁵ Tako je označeno tisto, kjer prihaja do pomenskih prenosov iz predmetnega ali živalskega sveta na človeka (*klinec, povaljati, porivati; pariti, kavšati*). Drugotno so vulgarno označena tudi metonimična poimenovanja za moškega in žensko (*kurec, pizda* in *pička*). Zanimivo je, da se zadnje poimenovanje lahko uporablja tudi s čustveno pozitivno oznako, kar dokazuje tudi zveza s pridevnikom *dober*.

⁴ Slovar slovenskega knjižnega jezika I-V (Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Državna založba Slovenije, 1969, 1975, 1980, 1985, 1991).

⁵ O drugotni zaznamovanosti besede govorimo v primeru pomenske razširitve osnovnega pomena, ko prihaja do poimenovanja časa z besedami, ki so pomensko že zasedene. Vsaka taka razširitev osnovnega pomena pa pogojuje nastanek pomena, ki je nosilec čustvenosti. Tip čustvenosti je odvisen od nevtralnosti oziroma zaznamovanosti osnovnega pomena ter stopnje čustvenosti oziroma t.i. kvalitativnega skoka (Vidovič-Muha 1972: 41-42). V nasprotju s tem je prvotna zaznamovanost leksikalni enoti dana že z njenim osnovnim pomenom, vezana na njene besedotvorne, oblikoslovne, glasovne in naglasne elemente (1972: 37).

Na prvi pogled je pisec slovenske pornografije besediščno precej omejen, vendar ne tako, kot bi lahko sklepali iz SSKJ, saj je razumljivo, da slovar takšnega tipa ne prinaša večine pornografskega besedišča. Že leta 1908 je v *Anthropophytei* izšel članek, ki prinaša precej več sinonimnih izrazov s tega področja (Dolgan 1993: 156-163). Seznam bi se precej dopolnil že samo z natančnejšim pregledom besedil B. B. Kastelica, kjer je lahko v enem stavku nanizanih kar nekaj sinonimnih možnosti: »[P]redavajo o tem, kako so fukali, nategovali, dregali, porivali, kavšali, rorirali, natepavali...« (*Vročica zaprašene spomina*). SSKJ ne prinaša niti najbolj ključnih besed, ki označujeta dejanje, to sta *fuk* in pa *jeb*. Obe sta razvili tudi zelo veliko besedno družino. Slovar tudi ne odpira dodatnih pomenov pri geslih, ki so v slovarju, vendar pomena, ki bi nosil oznako vulgarno, ni (*drkati*).

Poleg ustaljenega besedišča je izvirnim in iznajdljivim avtorjem na voljo dovolj jezikovnih sredstev za novo izvirno poimenovanje: *fukotožen nasmeh*, *nočni fukkažipot* (zapis skupaj V. G.), *joško ljub* (B. B. Kastelic: 69); *otepač*, ta lahko dobi kar lastno ime *Ivanc Četrtič* (H. Miller: *Opus pistorum*)...

2 Pornografska proza Branka B. Kastelica

V natančnejši pregled smo vzeli kratko prozo, objavljeno v *Omami*, in sicer od prve številke pa do vključno septembrske številke leta 1993. Pregledana so bila besedila, ki se napovedujejo kot erotične zgodbe B. B. Kastelica,⁶ *Omama* prinaša v vsaki številki največkrat dve zgodbi, avtor velike večine je prav Kastelic. Posebej nas bo zanimalo tudi Kasteličevo daljše prozno besedilo, roman 69.⁷

2.1 Kratka proza. Dogajanje vseh besedil je osredotočeno na spolni akt oziroma zapovrstje le-teh, začetek zgodbe ali pa opis srečanja dveh oseb, ki sta potencialni udeleženci spolnega akta, poteka na dva načina, na neposreden (pornografski) in posreden, zapeljevalen (erotični):

Tadeja [...] je [...] kot kakšna razposajena najstnica stekla k meni, ko se je prebila iz skupine potnikov. Tesno sva se objela.

— Kako je moj kurac, mi je šepnila v uho.

Ne kako sem jaz ali kaj podobnega ... najprej jo je zanimalo, kako je kurac. Napela je pičko, jo naslonila na kurac, ki je reagiral že na njeno vprašanje (*Videodrama*).

Zmenjeni smo bili že ob osmih. Niti pomislila nisem na to, da mi hčerka pripravlja kakšno presenečenje in bila jezna, ko sem pri mizi opazila [...] tudi moškega, v katerem sem morala prepoznati fantovega očeta. Zelo čeden. Nevarno čeden moški [...] Bil je šarmanten sogovornik, zabaven, duhovit, izobražen moški. Osvojil me je bolj, kot sem se zavedala (*Nenasitna vdova*).

V enem besedilu so možne različne kombinacije obeh načinov, najbolj je razlika med obema očitna, ko avtor v besedilu gradi dve vzporedni zgodbi vsako z različnim načinom (*Trojna prevara*).

Če je v samo pornografskem besedilu čustvenost povsem odsotna, velja za Kasteličeva besedila prej nasprotno. Njegove osebe se zaljubljajo, želijo si nežnosti, zapeljevanja.

⁶ Slikarjev veliki talent, 1/1992, 3-7; Videodrama, 1/1992, 43-54; Misterij črnega trikotnika, 2/1992, 3-14; Nenasitna vdova, 2/1992, 43-53; Vročica zaprašene spomina, 3/1992, 3-13; Ali ne ljubiš pussy? 4/1992, 3-16; Poletja v senu, 5/1992, 3-14; Osemnajst ur vročega julija, 5/1992, 46-53; Vedeževalkina dolga skrivnost, 6/1992, 6-14; Ena noč z angelom, 6/1992, 46-53; Nikoli ne reci ... odjebi, 7/1992, 3-13; Drugačna ljubezen, 8/1992, 5-17; Trojna prevara, 9/1992, 5-17; Na žrtveniku kemije, 10/1992, 5-15; Ultimativni seks, 10/1992, 52-58; Večni ljubimci, 1/1993, 5-16; Dan nevarnih razmerij, 2/1993, 5-15; Veliki šef in pet porednih tajnic, 3/1993, 5-16; Posel je posel, 3/1993, 56-63; Ekstaza, 4/1993, 5-15; Kdor visoko leta, 4/1993, 57-63; Med dvema ognjema, 5/1993, 5-15; Dober dan mesenost, 5/1993, 55-61; Boš pozabil na Ano? 6/1993, 5-15; Neznosna lahkost poletnega bivanja, 7/1993, 5-15; Igra z ognjem ... in mečem, 8/1993, 5-13; Dostojni predlog, 9/1993, 5-15; Z ognjem ... in mečem ... moški na rekreaciji (2. del), 1993, 53-61.

⁷ 69 (*devetinšestdeset*) (Ljubljana: B. Kastelic; Murska Sobota: Guliver, 1989).

Znova sem se počutila kot najstnica. Zaljubila sem se in z veliko težavo obvladovala prebujeno telo, ki je vnovič hrepenelo po moškem. Hotela sem biti prepričana. Ko me je po mesecu dni prvič poljubil, sem bila prepričana, da sem zaljubljena. Obupno sem ga želela. Nisem bila še pripravljena. Nežno sem se izzvila iz njegovega objema in rekla točno to:

— Oprosti, nisem pripravljena.

Ni silil vame, potrpežljivo je čakal (*Nenasitna vdova*).

[H]očem moškega, da me objema, boža, mi šepeta, me crklja in mi pripoveduje o meni, sebi, nama, mi laže, obljublja raj na zemlji (*Igra z ognjem ... in mečem*).

Čeprav si njegove osebe čustev ne izpovedujejo prav pogosto, le-ta pa so največkrat izražena z večkrat ponovljenim »ljubim te«, in je ljubezen lahko samo iluzija (ki traja le tako dolgo, kolikor dolgo traja seks), je vsaj na videz ljubezen tista, ki največkrat obvladuje osebe v njegovi prozi.

— Zaljubljen sem vate ...

— [R]ad te imam, ljubim te ... tudi želim te kot žensko [...] Ko bi ti vedela, koliko noči te sanjam, zelo živo.

— [V]em, da ne ljubiš mene, ljubiš iluzijo, to ljubezen, to željo si si enostavno izmislil [...] Verjetno celo res misliš, da me ljubiš, vendar to enostavno ni res [...]

To je bil edini večer, v katerem je dopustila, da je pogovor prišel do izpovedovanja čustev, resničnih ali namišljenih (*Misterij črnega trikotnika*).

Kakšno je prevladujoče razmerje med ljubeznijo in seksom oziroma kakšen seks je pri Kastelicu »fuk stoletja«, najnazorneje kaže naslednji citat.

[S]lišim glasove, slišim vzdihne, slišim vse tisto, kar brez težav prepoznam kot ... zelo intenzivno fukanje [...]

— Alenka, ljubim te, vedno sem te ljubil ... kako si lepa, kot boginja si ...

Takoj prepoznam globok glas svojega poeta [...] Meni med seksom nikoli ni rekel, da me ljubi, še manj, da me je vedno ljubil [...]

To ni bil navaden fuk. To je bil tisti fuk stoletja, o katerem ji je govoril Jan (*Trojna prevara*).

Posledica močnih čustvovanj so tudi ljubosumja, ki pripeljejo celo do umora (*Trojna prevara, Dostojni predlog*). Umor v samo pornografskem besedilu se nikoli ne more zgoditi kot posledica čustvovanja, ampak le kot posledica natančno določene kombinatorike spolnih procesov, ki po njihovi izpeljavi objekta spolnega zadovoljevanja ne potrebujejo več in ga tako enostavno odstranijo. Vendar se ena od zgodb (*Ultimativni seks*) razvija povsem v skladu s pornografskim sistemom, gre celo v skrajnost, saj se umor v razmeroma kratki zgodbi kar nekajkrat ponovi.

Čeprav v dogajanju povsem prevladuje seks, ki obvladuje tudi večino dialogov, se na tej ravni v Kasteličevih besedilih — zaradi vsega naštetega — pornografski sistem ne uresniči v celoti oziroma se na ravni dogajanja uresničuje samo v segmentih besedila. V besedilu se lahko napove skoraj popoln pornografski sistem »moja žena je rada fukala, kadarkoli, kjerkoli, kakorkoli« (*Večni ljubimci*). Na svoj način povsem realiziran predvsem v prvem delu, nekoliko se zatakne že pri »kakorkoli«, ne realizira pa se v delu, ki bi ga lahko imenovali »s komerkoli«.

Že tako zoženo polje pornografskega sistema si Kastelic še dodatno zožuje, saj pri načinu spolnega občevarja povsem izključi vsakršne skrajnosti. Spolni akt je razen v enem primeru, ko je v troje tudi biseksualni (*Večni ljubimci*), vedno le heteroseksualni, nikoli homoseksualni. Tako tudi ni prostora za sadizem, mazohizem ali incest. Osebe se ustrašijo že samo misli, da bi postale voajer otrokovega spolnega akta (*Nenasitna vdova*).

Tudi s številom oseb, udeleženih v spolnem aktu, je avtor zelo skop. Razen v dveh besedilih (*Večni ljubimci, Nikoli ne reci ... odjebi*), ko prihaja do seksa v troje, je pri Kastelicu spolni akt vedno v dvoje, med osebama, ki ostajata subjekta. Nikoli ne pride do redukcije enega le na objekt spolnega

poželenja. Povečanje števila oseb v enem prizoru je možno le v seksualnih fantazijah (*Slikarjev veliki talent*) ali tako, da v seksualni prizor z dvema vključi televizijo z videofilmom, kjer se število oseb lahko po mili volji poveča kar na enajst, vpelje pa se tudi večja raznolikost oseb, črnca in črnko v tem primeru (*Videodrama*). Raznolikost oseb se kaže na prvem mestu kot fizična raznolikost, šele kasneje tudi kot socialna, starostna, izobrazbena. Tudi tu ne gre v ekstreme, nimamo ne črncev, ne pritlikavcev, ne otrok. Lahko pa se zgodi seks z angelom ali hudičem (*Ekstaza, Ena noč z angelom*).

Spolni akt tako največkrat ostaja intimen, poudarjen pa je tudi obojestranski užitek v njem. Pri samo pornografskem besedilu je — zaradi redukcije oseb na objekte oziroma na same organe — prav vseeno, ali je objekt prisoten ali pa ga nadomeščajo pomagala doktorja Erosa, kot razne seksualne pripomočke imenuje I. Čolović (1990: 159). Tako bi ob upoštevanju tega kriterija lahko sem dodali še dve zgodbi (*Trojna prevara, Videodrama*). Takšno početje pa je zelo problematično, saj v Kasteličevih besedilih ne prihaja do klasične pornografske redukcije in ekstenzije. Pri ekstenziji je skrajnostna situacija tista, ko pripovedovalec v *Vedeževalkini dolgi skrivnosti* pravi: »Ves sem se spremenil v kurac«. Spolnostno funkcijo dobijo tudi drugi deli telesa, ne pa njihovi izločki. Tako tudi tu avtor ne gre v skrajnosti.

O pornografski redukciji pa sploh ne moremo govoriti, ker njegove osebe ostajajo subjekti. Res pa je, da ima pomembno funkcijo fizični opis oseb, pri čemer so v večini primerov najpomembnejši podatki o seksualno zanimivih delih telesa, in opisi samih spolnih organov. Le ti se osamosvajajo, tako se o lastnikih in njihovih organih govori v dvojini. Z njimi se vzpostavlja tudi dialog — nagovoru se spolni organi odzivajo z akcijo.

Tudi pri opisu oseb lahko govorimo o dveh tipih opisa, pornografskem in erotičnem.

[O]či so se mi vedno znova vračale k Tanji, k postavni Tanji z dolgimi gostimi svetlimi lasmi. Tanja z velikima napetima joškoma, ki sta silili iz modrca in bili podobni konicama rakete [...] Tanj[i], ki razkoračeno sedi, da bi videl, da je naravna plavolaska, ker ji svetle dlake bežijo iz kopalk. Tanji s ploskim trdim trebuhom in bleščočima krepkima stegnoma [...] Tanja nenadoma vstane [...] Visoka je skoraj tako kot jaz. Prekrasno rit ima, dva mogočna načeta jabolčna hlebca živega tresočega mesa [...] Elektrarna fuka (*Vedeževalkina dolga skrivnost*).

Vranje črni gosti lasje okrog angelskega belopoltega obraza. Velike modre oči. Rdeča šminka na polnih sočnih srčastih ustnicah. Pod tesno črno majico sta se v ritmu dihanja spuščali veliki jedri dojki s polnim profilom. Bradavici, ki sta hoteli prebosti blago. Ker je sedela s prekrizanimi nogama, ji je tesno kratko usnjeno krilce potisnilo navzgor in videl sem ne samo čudovita stegna, temveč tudi vrhove njenih črnih nogavic (*Ena noč z angelom*).

Opisi spolnega organa so vedno neposredni, torej pornografski, in že kar klišejski. Pri moškem so pomembni objektivni podatki o dolžini, debelini (velikokrat s točno navedenimi merami), trdoti in barvi, dodan pa je tudi subjektivni podatek, zanj je uporabljen pridevnik lep. Pri ženski barva, vonj, okus, velikost, vlažnost, subjektivna ocena je tu stopnjevana, izražena s pridevnikom čudovit oziroma še dodatno stopnjevana — prečudovit. Tudi na ravni besedišča se s poimenovanjem spolnih organov vnaša v besedilo čustveni element, ki ga v samo pornografskih besedilih ni. To avtor doseže z modifikacijskimi izpeljankami, ki so že zaradi vezanosti na besedotvorno vrsto — modifikacijsko izpeljavo — čustveno zaznamovane: *kurč-ek* ← [majhen/ljubek] kurec[-Ø], [] → -ek, kurč_p; pičk-ica ← [majhna/ljubka] pičk[-a], [] → -ica, pičk-, podobno še *pizdica, čebelica*, Janez pa je lastnik *janezka*. Ker o besedotvornem pomenu manjšalnosti ob pridevnikih velik(a), ki se uporabljajo v zvezah z zgornjimi samostalniki, ne moremo govoriti, nam tako ostane pomen ljubkovalnosti. Pri besedotvornem pomenu manjšalnosti prihaja v pornografskih besedilih do prevrednotenja pomena, in sicer iz čustveno pozitivnega v čustveno negativnega (slabšalnega). Do vnosa pozitivnega čustvenega elementa prihaja tudi, ko na tak način poimenujemo osebo: *Tonček, fukaček*.

Ob opisani redukciji sredstev, s katerimi razpolaga Kastelic, je različnost v spolnem procesu dosežena z različnimi položaji v spolnem aktu, v katerem sodelujeta največkrat dva, in menjavanjem partnerjev, ki jo spremljajo prostorsko-časovne spremembe. Prav te omogočajo poljubno menjavanje spolnih partnerjev. Ker avtor lahko poljubno menjava prostor in čas, lahko niza spolna srečanja drugo za drugim in s tem doseže raznolikost v dogajanju. Prav te tehnike se Kastelic velikokrat poslužuje. Če v *Nenasitni vdovi* sledi njeni spolni aktivnosti v časovnem razponu nekaj mesecev, je ta lahko tudi nekajletni, celo desetletje ali več (*Poletja v senu*). Tej časovni ekstenziji⁸ je v Kastelčevih besedilih (pa tudi v pornografskih besedilih sploh) sopostavljena časovna redukcija, ki se kaže v časovni omejenosti. Konec tedna (*Videodrama*), 18 ur do prihoda zaročenca (*Osemnajst ur vročega julija*), čas poleta nad Atlantikom (*Kdor visoko leta...*), 24 ur, ki jih žena da na razpolago svojemu možu za njegovo potešitev (*Dostojni predlog*), so le nekatere od omejitev, zaradi katerih je potrebno v tako določenem času opraviti čimveč, na čimveč načinov, s čimvečimi pa, kot smo videli, odpade. Tako časovna omejenost pomeni hkrati tudi omejenost v prostoru (soba, stanovanje, letalo, vlak ...), saj ni, da bi po nepotrebnem izgubljali čas. Znotraj tako omejenega prostora pa je zaradi raznolikosti potrebno zamenjati čimveč lokacij oziroma dogodkovnih prostorov. Kastelic se ne zadovolji le z opisom dogajanja, vsega sploh ne opiše, ampak večkrat naredi sklepni povzetek dogajanja.

Ne samo, da sva fukala na vse mogoče načine [...] Celo pogovarjala sva se, o sebi, o življenju. Predvsem pa sva se fukala, ne samo na postelji, temveč tudi ob postelji, na stolu, na mizi, na straniščni školjki, pod tušem ... (*Osemnajst ur vročega julija*.)

Ker je spolni akt omejen z dvema osebama, morata ti dve v enem prizoru kar sami opraviti delo, ki ga v drugih besedilih lahko opravi več partnerjev. Prav zato so Kasteličevi moški tako visoko potentni in njegove ženske tako kar naprej voljne in nenasitne.

Med kratkimi zgodbami izstopa zgodba z naslovom *Veliki šef in pet porednih tajnic*. Tu prihaja do prepleta uporabe za Kastelica značilnih sredstev in zanj novega postopka, povečanja števila udeležencev. Ker jih je več, je potrebna tudi večja raznolikost. Zgodba združuje tako časovno ekstenzijo kot tudi redukcijo, spolni proces je spremljan s časovnimi preskoki iz dneva v dan, omejen pa na zadnji teden bivanja spolnega junaka, tu mu lahko tako rečemo, v Londonu. Do večjega števila sodelujočih v enem prizoru pride postopoma, v izhodišču je spolni akt v dvoje, ki se naslednji dan razširi in troje in končno do največjega števila sodelujočih, to je skupaj šest udeležencev, ki se razlikujejo po fizičnih lastnostih (moški + dve plavalaski + rdečelaska + črnka + Azijka).

Kasteličeva kratka proza združuje elemente erotičnega in pornografskega sistema. Od pornografskega ohranja predvsem prevladujoče dogajanje in način dogajanja v delu, ki smo ga imenovali »različni položaji v spolnem aktu«, prostorsko in časovno redukcijo, opis oseb, spolnih organov in dogajanja, ki zaradi neposrednosti povzroči tudi za pornografijo pričakovanega vpliv na bralca in vsebuje značilno leksiko. Ker si s tem že tako ozek potencial sredstev še zoži, uporablja elemente erotičnega sistema: zmanjša število oseb, sodelujočih v spolnem aktu, pri čemer osebe vedno ostajajo subjekti, v besedilu ne prihaja do pornografske ekstenzije in redukcije človeškega telesa, vključni čustvenost, tudi na ravni besedišča. Opis oseb in srečanj je lahko tudi posreden. Pri uresničitvi pornografskega sistema se izogiba vseh vrst skrajnosti predvsem pri vrstah spolnega akta in številu sodelujočih oseb, tako da njegova besedila ne presegajo mere dobrega okusa. V podtonu je največkrat čutiti tudi ljubezen, čeprav le kot namišljeno, posebej aktualna pa je angažiranost besedil v povezavi z aidsom: »Nočem se fukati z neznanci, ne zdaj, ko je aids« (*Igra z ognjem in mečem*). Natančnejši pregled je pokazal, da v prepletu pornografskega in erotičnega

⁸ Izraz pornografska ekstenzija pri razširitvi spolnofunkcijskih telesnih organov je povzet po I. Čoloviću (1990: 219), smiselno smo ga uporabili tudi tu.

sistema pri Kastelicu pornografski sistem ne prevlada, ampak prihaja do uravnoveženega prepleta obeh.

2.2 69 (*devetinšestdeset(ica)*). Avtor v predbesedilih (Dobro jutro jazzerji, Predgovor ali čemu) svoje pisanje, kot sam pravi, »na pol zares, na pol v šali« imenuje »erotično-filozofsko«⁹ (zapis z vezajem V. G., v besedilu pomišljaj). Sam definira erotiko kot uživanje dveh teles in po njegovi definiciji je to pisanje res erotično. In filozofsko? Filozofsko je v delih besedila, kjer je besedilo razmišljanje glavnega junaka »med razmeroma dolgimi seansami na stranišču.« Razmišlja o življenju in smrti, o svobodi, o domovini, o politiki in politikih, o ženskah, predvsem o ženskah, tako in drugače. Svoje pisanje namenja »vsem tistim soljudem, ki ljubijo svobodo v vseh njenih razsežnostih«. Tako tudi Kasteličeva literatura z vodilom »življenje je kratko« odpira prostor svobodi, vitalizmu, hedonizmu itn. Svojemu pisanju že povsem na začetku pripiše vpliv na bralca, za katerega smo rekli, da je lastnost pornografskega besedila: »Če boste branje prekinili, da bi prešli od besed k dejanjem, bom zelo srečen, sreča pa je tista, kar iščemo vsi«. Zdi se mu potrebno opozoriti bralca o dogajanju v besedilu kot zgolj fikciji: »V pričujočem dogajanju, ki je povsem izmišljeno — vsaka podobnost z resničnimi ljudmi je povsem naključna — z izjemo tistega, kar je glavni junak razmišljaj«. Drugo opozorilo velja besedišču. V besedilu »imajo veliko vlogo nekatere besede, ki so nekako prepovedane, vendar pa v telesni ljubezni — fuku — brez njih ne gre. Fuk je samo ena izmed njih. Pravzaprav ji nič ne manjka.« Velik del predbesedila je namenjen tudi vsem, ki so ga v življenju ljubili, in pa slovenski domovini, Ljubljani, Žužemberku. In tu se začne tematika, ki je poleg erotično-pornografske v besedilu prav toliko pomembna kot prva, ljubezen do domovine. Ljubezen do žensk in domovine je tista, ki obvladuje celotno dogajanje v romanu.

Dolga proza ohranja temeljne značilnosti kratke, zato bomo navedli le razlike med njima. Dogajanje veliko manj obvladuje spolnost kot v kratki prozi, posamezne seksualne prizore prekinjajo dolga pisateljeva razmišljanja. Ker je v daljšem besedilu več prostora za oblikovanje osebnosti in ker dogajanje ni le niz spolnih procesov, protagonist ni le spolni junak, ampak tudi »Slovenec, ki je šele izven Slovenije spoznal, koliko mu ona pomeni, in večdomec«, kot pravi avtor »delavcu na začasnem delu v tujini«. Posledica položaja med nemožnostjo asimilacije in hkrati nemožnostjo vrnitve je močno poudarjena nostalgija zdomca, ki pa na koncu zbere dovolj moči za aktivno krettnjo, ki pomeni vrnitev. Opis dogajanja ostaja neposreden, takšno je tudi besedišče. Dodatno se to razširi z izrazi za izločke in izločanje (*drek, kozlati*), vendar to ni nikoli v funkciji spolnosti, ti izrazi so primernejši na primer za razmišljanje o politiki. V dogajanju tudi tu ni skrajnostnih položajev. Ohranja se čustveni element, ki dobi dodatno razsežnost z vpeljavo domovinskoljubezenske tematike. Tudi na tej ravni sta možna dva postopka, pornografski ali pa že kar lirski.

Sanjal je, da se sprehaja po stari Ljubljani. Poletje je bilo. Stotine polgolih deklic ga je vabilo k sebi [...] Kako je lepa. Zakaj ni kakor ženska, ki jo lahko pofukaš. Res jo je imel rad — Ljubljano. Nategnil bi jo v dokaz ljubezni.

Počasi je odpiral ovojnico in se zagledal na drugo stran Krke, na vasico, sredi katere je stala mogočna cerkev. Petelin je zapel. Švrk je mahal z repom, veliki koščeni mož z belo glavo mu je sede na pragu pred hišo pomahal v pozdrav, na vratih se je smejal najbolj prijazen ženski stari obraz, kar jih je poznal, iz hiše je zadišalo po beli kavi in žgancih, teta je smeje odhajala v trafiko ...

Dodatni element je aktualnost besedila, in sicer v obliki družbenokritičnega komentarja¹⁰ dogajanja slovenske pomladi in dogodkov na Trgu nebeškega miru. Nova pa je v daljšem besedilu tudi angažiranost za idejo narodne ohranitve in dokončne politične osamosvojitve: »Seveda se bo vrnil.

⁹ Predvsem v času razsvetljenstva je, čeprav se danes sliši dokaj čudno, prihajalo do združevanja spolnosti in filozofije. Spolnemu aktu je v besedilu sledilo razpravljanje o npr. ontologiji in morali (Darnton 1994: 29).

¹⁰ Pornografija je še posebej v Franciji na svojem višku v 18. stoletju rabila kot vzvod družbene kritike (Darnton 1994: 29).

[O]dšel bo na deželo, [...] se zaljubil v mlado deklo rožnatih lic. [R]odila bo pet, šest, sedem krepkih Slovencev, če ne, nam bo narod propadel.«

»[Z]amudil [je] začetek in sredino nove slovenske pomladi, upajoč, da bo ujel vsaj njen konec, ki bo šele začetek nečesa novega, naprednega, boljšega«. ¹¹

Navedenke

Cesar, Ivan 1988: Pornografija kot besedilo. *Sodobnost* 11, 1063-1078.

Charney, Maurice 1981: *Sexual Fiction*. London, New York: Methuen.

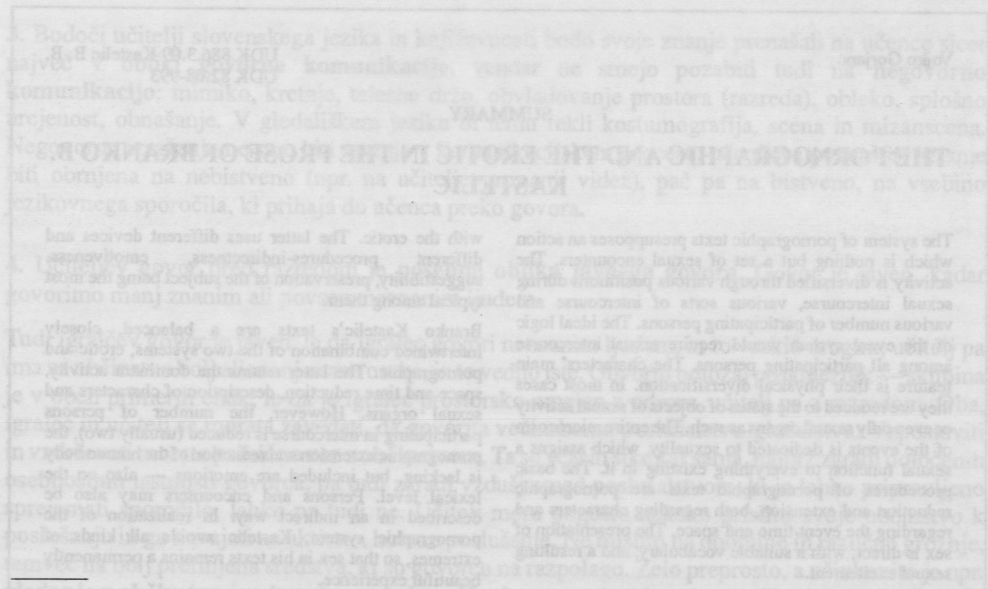
Čolović, Ivan 1990: Erotizam i književnost: ogledi o Markizu de Sadu i francuskoj erotskoj književnosti. Beograd: Narodna knjiga.

Darnton, Robert 1994: Knjige, ki jih beremo z eno roko. *Razgledi* 23, 29-32.

Dolgan, Marjan 1993: Okrogle in kosmate. Fuk je Kranjcem v kratek čas: antologija slovenske pornografske poezije s pripovednim pristavkom. Zbrala in uredila Marjan Dolgan in Miran Hladnik. Ljubljana: Mihelač.

Paternu, Boris 1974: Pogledi na slovensko književnost I. Ljubljana: Partizanska knjiga.

Vidovič-Muha, Ada 1972: Kategorizacija in stilna opredelitev ozko knjižne leksike. VIII. seminar slovenskega jezika, literature in kulture, 35-52.

¹¹ Zanimivo je, da se kar nekaj tipoloških značilnosti slovenske literature, tako tistih, ki jo uvrščajo v srednjeevropski prostor (sopvad idej severa in juga, vzhoda in zahoda, uravnoveženje skrajnosti, simultanost slogov (Paternu 1974; 6)), kot tudi tistih, ki so specifične slovenske (angažiranost, elegizem, iskanje idealitete, lirski podoba besedil (1974: 13)), kaže tudi v pornografskem žanru: izogibanje vseh vrst skrajnosti, angažiranost, elegizem, iskanje idealitete.

Vojko Gorjanec

UDK 886.3.09 Kastelic B. B.
UDK 82.08-993

SUMMARY

THE PORNOGRAPHIC AND THE EROTIC IN THE PROSE OF BRANKO B. KASTELIC

The system of pornographic texts presupposes an action which is nothing but a set of sexual encounters. The activity is diversified through various positions during sexual intercourse, various sorts of intercourse and various number of participating persons. The ideal logic of the event system would require sexual intercourse among all participating persons. The characters' main feature is their physical diversification. In most cases they are reduced to the status of objects of sexual activity or even only sexual organs as such. The entire microcosm of the events is dedicated to sexuality, which assigns a sexual function to everything existing in it. The basic procedures of pornographic texts are pornographic reduction and extension, both regarding characters and regarding the event time and space. The presentation of sex is direct, with a suitable vocabulary, and a resulting sexual excitement.

Most pornographic texts are not created as a realization of the pornographic system, but rather in combination

with the erotic. The latter uses different devices and different procedures—indirectness, emotiveness, suggestibility, preservation of the subject being the most typical among them.

Branko Kastelic's texts are a balanced, closely intertwined combination of the two systems, erotic and pornographic. The latter retains the dominant activity, space and time reduction, description of characters and sexual organs. However, the number of persons participating in intercourse is reduced (usually two), the pornographic extension and reduction of the human body is lacking, but included are emotions — also on the lexical level. Persons and encounters may also be described in an indirect way. In realization of the pornographic system, Kastelic avoids all kinds of extremes, so that sex in his texts remains a permanently beautiful experience.